

Śladami pamięci, historii i symboli

Śladami wydarzeń zapamiętanych, dziejów utrwalonych pismem, spuścizny poetów i obrazów wyobraźni starożytnej, podążyli słuchacze II Konferencji Henryk Pobożny.

Prelegenci, organizatorzy, goście II Konferencji Henryk Pobożny © Joanna Kielar

Snując opowieści o synu św. Jadwigi, wydarzeniach i *dramatis personae* ledwie zarysowanych piórem kronikarza, uzmysławiamy sobie jak skąpa jest materia odległych czasów i jak wiele, wplecionych ciasno tajemnic, pozostaje w jej osnowie. Rozpala wyobraźnię. Rodzi malarzy słów, awanturników wyobraźni i badaczy ksiąg. Ślad, podmuch, objaw, widmo, symbol, znak to trajektorie którymi możemy odbyć podróż w czasie do krańców monarchii Henryków Śląskich. Źródeł pisanych pozostało niewiele: Kronika Polska, Kronika Wielkopolska, Historia Tartarorum, list do papieża Grzegorza IX.

Dla Tomasza Łysiaka*: pisarza, scenarzysty, aktora *odkrywanie tajemnicy jest drogą intelektualną i duchową (...). Podążając za postaciami historycznymi (...) mamy do czynienia z widmem. Nie jesteśmy w stanie zobaczyć dokładnie...* By odsłonić lepiej osobę i śmierć księcia Henryka Pobożnego, uczynić jego monarsze przymioty i dzieła czytelniejszymi, wyobraźnia pisarza poprowadziła nas drogami odległymi i długimi: drogami króla Alaryka wdzierającego się w 410 r. do Rzymu ze swą wizygocką kompanią, drogą cesarza Konstantyna I Wielkiego i jego zwycięskiej bitwy z 313r. stoczony przy moście Mulwijskim – pod znakiem krzyża (*in hoc signo vinces* – pod tym znakiem zwyciężysz), wreszcie drogą młodego cesarza Ottona III i księcia Bolesława Chrobrego, którego to cesarz obdarował kopią włóczni św. Maurycego z relikwią gwoźdźcia z Krzyża Pańskiego. Pożoga, chaos, krzyż, włócznia... Ślady prowadzą pod Legnicę.

Od annalistów dowiadujemy się, że Henryk Pobożny – władca i książę w obliczu zagrożenia najazdem Mongołów, stanął na czele polskiego wojska. Pod jego wodzą skupiło się rycerstwo ze Śląska, Wielkopolski, Małopolski oraz zakony Joannitów, Templariuszy i Krzyżaków. W bitwie pod Legnicą 1241r. zakończony klęską, Henryk Pobożny poniósł śmierć męczeńską. Uważa się, że ofiarą ze swojego życia zatrzymał ogień, w którym chwilę wcześniej spłonęła Ruś oraz obronił Europę przed niszczącą siłą azjatyckiej barbarii. Jak stwierdził w wystąpieniu prof. Wiesław Jan Wysocki*, klęska pod Legnicą: *była dopiero zapowiedzią zmagania, jakie nam przyszło toczyć przez kolejnych pięć wieków. I choć była militarną porażką sił chrześcijańskich, jednocześnie ograniczyła strategiczne zakusy tatarskie...* Wpłynęła na

kształtowanie się idei przedmurza chrześcijaństwa, jako toposu i etosu narodowego wobec konieczności obrony suwerenności, granic, wiary przed siłami zagrażającymi ze strony świata muzułmańskiego, prawosławnej Rosji i państw protestanckich na czele z Prusami, Szwecją, Brandenburgią: *współdziałanie protestancko-prawosławne staje się stałym elementem przeciw katolickiej Polsce do czasów rozbiorowych.*

Profesor Stanisław Rosik* w świetle tekstu Bulli kanonizacyjnej z 1267 r., wystawionej przez papieża Klemensa IV, zwrócił uwagę na rozwijający się kult księżnej Jadwigi, matki Henryka II oraz jego wpływ na ocenę członków rodziny książęcej. Jest prawdopodobne, że przytłumił "zasługi otoczenia", m.in. osobę tak sprawnego władcy, jakim był mąż Jadwigi – mn Henryk Brodaty, a wsparł wizerunek syna Henryka II Pobożnego czy dominikanina bł. Czesława, który odegrał istotną rolę duchową podczas najazdu mongolskiego na Wrocław. Oddanie życia za lud boży, przelanie krwi i godne przyjęcie śmierci z rąk wroga "wybroniło" księcia Henryka – syna i władcę – w logice chryzostomimetycznej: *idąc drogą męczeństwa zasłużył by złączyć się ze swoim Odkupicielem* (z Bulli kanonizacyjnej) i połączyło z matką, która to połączenie osiągnęła za życia: *Pamięć o męczeństwie Henryka została wpisana w tradycję jadvizańską, bo to jest jeszcze ten etap pamięci społeczno-kulturowej, który dopiero się kształtuje i z niej dopiero wyłonią się te kanoniczne elementy przekazywane z pokolenia na pokolenie, jako tradycja.*

Jeśli rozpoznamy kanony, konwencje, normy, wartości, teksty kultury czytelne stają się także symbole, którymi posługuje się dana kultura. Greckie "symbolon" mówił prof. Tomasz Panfil: *oznaczało przenosić do prawdziwych znaczeń. Symbole, które człowiek czasów archaicznych, antycznych, średniowiecznych, dostrzegał wokół siebie były dla niego nauką świata wyższych idei.* Trop badacza prowadzi nas do obrazów stworzeń bestiariusza, "triady władców": smoka, lwa i orła. Symboli przyjmowanych m.in. jako godła heraldyczne i elementy herbów. Zabicie smoka to uniwersalna informacja mówiąca o pokonaniu chaosu przez porządek cywilizacyjny, jak np. na monecie Bolesława Krzywoustego czy pieczęci Przemysława I. Unicestwienie lwa należało do symbolicznego rytuału przejścia od wojownika do władcy – króla (Herakles, Dawid, Samson, Aleksander Wielki, Siemowit I mazowiecki), mające udowodnić męstwo oraz przekonać lud, że jest się godnym być władcą: *obrona przed lwem jest obroną poddanych.* Wizerunek orła przypisywano władzy najwyższej, królewskiej (np. na monecie Bolesława Chrobrego, pieczęci Henryka Pobożnego i Bolesława Pobożnego) i poszerzano go często o funkcję (psychopomp) przenoszenia do nieba duszy władcy.

Uczestnicy II Konferencji Henryk Pobożny, której organizatorami było Duszpasterstwo Ludzi Pracy '90, Bractwo Henryka Pobożnego oraz Centrum Formacji Ewangelizacyjnej "Dom Słowa", mieli okazję zapoznać się z najnowszymi badaniami historycznymi dotyczącymi osoby Henryka II Pobożnego, a także podążać drogami inspiracji i wyobraźni artystów takich, jak Robert Gawłowski* i Andrzej Boj Wojtowicz. Sprzyjała refleksjom nad współczesnością, zwłaszcza problemem przeformułowywania pojęć i faktów w postmodernistycznych narracjach historycznych, formułowaniem powinności wobec wspólnoty i państwa, czy odpowiedzialności za powierzone dziedzictwo kultury, wiary i wolności.

■ **Joanna Kielar** – artykuł (z 20 zdjęciami) został opublikowany 28 stycznia 2023 r. na portalu legnica24h.pl: <https://legnica24h.pl/sladami-pamieci-historii-i-symboli,5267,a.html>

Prelegenci:

* Tomasz Łysiak: „Henryk Pobożny – najbardziej chrześcijański książę Polski”

* dr hab. Tomasz Panfil (prof. KUL) – „Orły, lwy i smoki – symbole władzy książęcej”

* prof. dr hab. Wiesław Jan Wysocki (UKSW) – „Przedmurze chrześcijaństwa – Mongołowie, Turcy i inni *ante portas*”

* prof. dr hab. Stanisław Rosik (UWr) – „Książę w zmaganiach z dziczą Tartaru. Pierwociny kultu Henryka Pobożnego w świetle najdawniejszej hagiografii jadvizańskiej”

* Robert Gawłowski (Jawor) – poeta, dramaturg, dziennikarz, autor słuchowisk radiowych